

Bijbel & Wetenschap

2

Bewijzen

Geloof

Gods
bestaan

Een kritische beschouwing

Rudolf Rijkeboer

Inhoud

1	De weg van veel goden naar geen God	Pagina 4
2	De weg van de filosofie	Pagina 7
3	De natuur als mechanisme	Pagina 10
4	Het heelal als toevalstreffer	Pagina 13
5	De toets van profetie	Pagina 16
6	Het ervaren van God	Pagina 19

Impressum

Bewijzen voor Gods bestaan

Rudolf Rijkeboer

1e druk april 2008

Een uitgave van:

Met Open Bijbel/Broeders in Christus Nederland
Met Open Bijbel Postbus 520, 3800 AM Amersfoort

Websites: metopenbijbel.nl en broedersinchristus.nl

E-mail: info@metopenbijbel.nl

Telefoon: 0318 845120 (ma-vr 9-20 u)

De inhoud van dit boek mag vrij worden geciteerd, mits met bronvermelding

Een woord vooraf

Veel mensen in deze tijd denken dat wetenschap en de Bijbel elkaar slecht verdragen. Vooral Marxistische regimes hebben dat beeld in het verleden om duidelijke redenen dan ook warm gekoesterd: iedere communist werd geacht godsdienst als één groot stuk bedrog te zien. Maar ook veel westerse christenen zien merkwaardigerwijze zo'n conflict. Alleen lossen zij dat op door aan te nemen dat juist de wetenschap één groot stuk bedrog is. In werkelijkheid liggen de zaken natuurlijk niet zo extreem, wat alleen al blijkt uit het feit dat veel oprechte christenen goede wetenschappers zijn, en omgekeerd.

Wat wel waar is, is het feit dat er aan beide zijden mensen zijn met een duidelijk fundamentalistische instelling. En die neigen helaas vaak tot extreme opvattingen. En even helaas zijn dat ook degenen die zich het duidelijkst laten horen, zodat vooral zij het beeld blijken te bepalen. Om die reden willen we in deze serie boekjes een aantal aspecten eens wat nader onder de loep nemen, in de hoop dat we kunnen laten zien dat veel zaken misschien toch wat minder zwart/wit zijn dan ze vaak worden voorgesteld. Maar ook dat een vermeend conflict tussen Bijbel en wetenschap in principe ook net zo goed kan zijn veroorzaakt door een onjuist lezen van de Bijbel als door een wat al te optimistische wetenschap.

Gods bestaan: bewijzen of geloven?

Door de eeuwen heen hebben goedwillende christenen geprobeerd hun medemens te overtuigen van het bestaan van de God van de Bijbel. En ze hebben daarbij regelmatig geprobeerd dat bestaan te 'bewijzen' volgens de wetenschappelijke opvattingen van hun tijd. Toch is dat nooit echt overtuigend gelukt. Dat heeft weer anderen ertoe gebracht te betogen dat je voor dat bestaan van God juist helemaal geen bewijzen zou moeten zoeken, dat zou je 'blind' moeten aanvaarden. In dit boekje willen we nog eens bekijken wat daar in feite aan verstandigs over te zeggen valt. Zijn Bijbel en wetenschap hier elkaars vijanden, of vullen ze elkaar wellicht juist aan?

Alle aanhalingen uit de Nieuwe Bijbelvertaling van 2004 (NBV), tenzij anders aangegeven.

Hoofdstuk 1

De weg van veel goden naar geen God

Een in het kader van 'Bijbel en Wetenschap' telkens weer opduikende vraag is: kun je Gods bestaan wetenschappelijk bewijzen? Of heeft de wetenschap juist bewezen dat Hij *niet* bestaat? Er zijn in principe twee manieren waarop je de beantwoording van zo'n vraag kunt aanpakken. De ene houdt in dat je alle moderne wetenschappelijke inzichten in de strijd gooit, en probeert langs die weg tot een antwoord te komen. De andere is te kijken wat de Bijbel daar zelf over te zeggen heeft. In dit boekje willen we beide benaderingen achtereenvolgens aan een nader onderzoek onderwerpen.

Geen enkele god, of juist teveel?

Bij dit onderwerp moet je dan natuurlijk wel bedenken dat de vraag als zodanig er een van onze tijd is. Gedurende het grootste deel van de geschiedenis was de vraag of God (eventueel: een god) bestaat geen punt van discussie. Pas in de moderne tijd is de mens daaraan gaan twijfelen. Atheïsme is in zijn huidige vorm bij uitstek iets van de laatste paar eeuwen. In bijbelse tijden was er juist een overvloed aan goden, en de vraag was niet of de God van de Bijbel bestond, maar hoe Die zich verhiel tot al die andere: was Hij inderdaad de grootste? Zelfs de bewering dat Hij *de enige* was, was toen voor de meeste mensen al een gewaagde uitspraak. Je verwacht dan ook geen teksten in de Bijbel die dat bestaan zouden bewijzen. Vandaar dus de vele historische pogingen om dat bewijs buiten de Schrift om te leveren. Voor de volledigheid: sommige Griekse profetenscholen hielden er toch al wel atheïstische ideeën op na, zoals die van de Epikureërs in Handelingen 17. Maar zij vertegenwoordigden niet het denken van de grote massa in de Griekse wereld. We zien dan ook dat Paulus in zijn toespraak te Athene veel meer ingaat op de argumenten van die andere filosofische school van zijn dagen: die der Stoïcijnen. Maar ook daarmee krijgt hij weinig voet aan de grond.

Oude wetenschap tegenover moderne

Toch zijn er in de volgende eeuwen een aantal vroeg-christelijke schrijvers geweest die hebben geprobeerd aannemelijk te maken dat de grote Griekse filosofen met hun denkbeelden eigenlijk toch wel op één lijn zaten met de bijbelse boodschap. Je hebt het dan over filosofen als Socrates, Plato en Aristoteles (5e-4e eeuw v. Chr.). Als wij met onze huidige in-

zichten terugkijken naar de essentie van hun denkbeelden zou je niet echt snel op de gedachte komen daar veel overeenkomsten met de Schrift in te zien, maar zulke pogingen waren vooral bedoeld om het vroege christendom ‘aanvaardbaar’ te maken voor de Griekse denkwereld. Helaas resulteerde dat vooral in een aanpassing van de bijbelse boodschap aan het gangbare Griekse denken, in plaats van omgekeerd zoals eigenlijk had gemoeten.

Alles veranderde echter met het aanbreken van de tijd der ‘Verlichting’. Terwijl de oude Griekse benadering van de wetenschap voornamelijk was gebaseerd op redenering, begon nu het inzicht door te breken dat je dingen kunt bestuderen. Dat betekent gericht onderzoek door middel van experimenten en waarnemingen. Uit die waarnemingen kun je dan conclusies trekken die je zo nodig verder kunt onderbouwen met nieuwe experimenten en nog meer waarnemingen. Voor onze vraag had dit twee verschillende soorten gevolg.

De bevrijding uit ‘de slavernij van de natuur’

In de allereerste plaats betekende dit dat de mens steeds meer begon te begrijpen van de natuur en de wereld om hem heen. Allerlei dingen die hij vroeger niet begreep, en daarom toeschreef aan direct goddelijk ingrijpen, kon hij nu meer en meer herleiden tot wetenschappelijk aangetoonde wetmatigheden in de natuur. Natuurlijk heb je daarmee nog geen verklaring voor de *oorzaak* van die wetmatigheden, maar het tempo waarin het begrip toenam maakte de mens optimistisch genoeg om aan te nemen dat die oorzaken op een dag ook wel verklaard zouden worden. En daarmee ontstond langzaam de gedachte dat je wellicht de hele wereld zou kunnen verklaren zonder daarvoor te hoeven ‘uitwijken’ naar bovennatuurlijke verklaringen. De mens begon zich daardoor meer en meer ‘onafhankelijk’ te voelen, hij had God ‘niet langer nodig’. Want *begrip* van de natuur zou, zo verwachtte hij, op den duur ook leiden tot *beheersing* van die natuur. Hij zou er niet langer ondergeschikt aan zijn, maar die natuur ondergeschikt kunnen maken aan zichzelf. Het hele feit dat de waargenomen regelmatigheden in de natuur worden aangeduid als ‘wetten’ symboliseert in feite dat denkbeeld van die ondergeschiktheid van de natuur: zij kan niet zomaar haar gang gaan, maar is onderworpen aan ‘wetten’. En de mens zou van die wetten gebruik kunnen maken om de natuur naar zijn hand te zetten. De mens zag dit in toenemende mate als een bevrijding uit een soort slavernij. En dus begon zich, ook onder de grote massa, een actief atheïsme te ontwikkelen, dat gretig gebruik maakte van de nieuw verworven inzichten. Wat ten onrechte de mening heeft doen post vatten dat een geloof in God in strijd zou zijn met de con-

clusies van de wetenschap. Een misvatting die bijvoorbeeld de communistische wereld met veel enthousiasme heeft aangewakkerd en in stand gehouden.

Is Gods bestaan wetenschappelijk aantoonbaar?

De andere ontwikkeling leidde juist in de tegenovergestelde richting. Overtuigde christenen begonnen te overwegen dat het wellicht mogelijk zou zijn om met die nieuw ontwikkelde wetenschappelijke methodieken juist te bewijzen dat God wel bestaat. Dat stuit uiteraard op het probleem dat je God niet kunt onderwerpen aan wetenschappelijke experimenten, maar met wat speurwerk zou je uit de natuur toch wel voldoende waarnemingen moeten kunnen halen als basis voor een wetenschappelijk aanvaardbare theorie. Op zich geen onlogische gedachtegang, maar in de praktijk bleek het toch moeilijk om het bewijs rond te krijgen. En bovengenoemde partijen, die hun atheïsme waren gaan baseren op diezelfde wetenschap, lieten zich hun nieuw verworven 'bevrijding' uiteraard niet zo gemakkelijk weer afnemen. Dat leidde onvermijdelijk tot een merkwaardig soort van godsdienstoorlog tussen beide kampen, waarbij beide partijen gebruik maken van echte of vermeende wetenschappelijke feiten en conclusies. Met als gevolg dat de modale burger het spoor allang bijster is. In de volgende hoofdstukken willen we daarom proberen daar wat klaarheid in te brengen.

Hoofdstuk 2

De weg van de filosofie

Bij de discussie over de vraag of je Gods bestaan wel of niet kunt bewijzen, of zelfs maar zou *moeten* bewijzen, moet je bedenken dat het antwoord op deze vraag verschilt per cultuur. De kenmerkende invalshoek van onze eigen cultuur is daarbij niet per se maatgevend, of zelfs maar van belang. Voor de Joden bijvoorbeeld was de vraag naar Gods bestaan totaal geen punt van discussie. Zij waren als volk door God zelf bevrijd uit de slavernij in Egypte. Dat was de oorsprong van hun nationale bestaan, en stond daarom vast in hun geheugen gegrift. Joods geloof bestaat bij de gratie van Gods openbaring. Het waren de Grieken die er een discussiepunt van maakten. Grieken wilden alles rationeel beredeneren, en in dat opzicht denken wij West-Europeanen veel meer Grieks dan Joods.

Thomas van Aquino

Omdat het geloof bij zijn uitbreiding naar de heidense (niet-Joodse) wereld door andersdenkenden ter discussie werd gesteld, ontstond een neiging dat geloof rationeel te willen verdedigen en te bewijzen. In de middeleeuwen was het Thomas van Aquino die op die manier de Islamitische Mores in Spanje en Portugal trachtte te overtuigen. En hij baseerde dat op het filosofische gedachtegoed van de klassiek Griekse filosoof Aristoteles, wiens werken juist via de Islam in West-Europa bekend waren geworden. Deze verdediging van het christendom is later door anderen nagevolgd en verder uitgewerkt. Zij gaan daarbij uit van de volgende vijf overwegingen:

- Het feit dat de wereld (wij zouden nu zeggen: het heelal) bestaat, vraagt om een verklaring, want het zou de 'normale' situatie zijn wanneer die *niet* bestond. De enig mogelijke verklaring daarvoor is God.
- Het bestaan van ons heelal vergt een oorzaak die zelf *buiten* dat heelal ligt; dat kan alleen maar God zijn.
- Elk effect heeft een oorzaak, die zelf weer het effect is van een nog eerdere oorzaak. Dit kan niet eindeloos zo teruggaan, dus moet er een eerste ('primaire') oorzaak zijn. En de enige primaire oorzaak die daarvoor in aanmerking komt is God.
- Onze wereld is zo perfect opgebouwd en in onderlinge harmonie, dat dit alleen maar het resultaat kan zijn van een bewust ontwerp. Maar dat veronderstelt een intelligente ontwerper. Dat moet wel God zijn.

- De persoonlijke ervaring van een mens vertelt hem ‘feilloos’ dat er een God moet zijn.

Over sommige van deze aspecten spraken we ook al in boekje 1 over ‘Intelligent Design’, op andere komen we in latere hoofdstukken van dit boekje nog terug.

Blind geloof

Het lijkt nuttig om op dit punt even te pauzeren en ons af te vragen óf je eigenlijk wel moet proberen het bestaan van God te bewijzen. Is dat wel nodig? Zou geloof in Hem niet moeten bestaan uit blind aanvaarden? Zei Jezus zelf niet tegen de apostel Thomas ‘Gelukkig zijn zij die niet zien en toch geloven’ (Joh. 20:29). Zulke vragen zijn terecht, maar de antwoorden kunnen toch niet volledig bevestigend zijn. We zullen hoe dan ook moeten kiezen tussen geloven en niet geloven. En de keuze die we uiteindelijk maken (welke dan ook) is onvermijdelijk altijd *ergens* op gebaseerd, wat dan ook. Met andere woorden: ‘blind geloof’ bestaat helemaal niet, geloof is altijd *ergens* op gebaseerd. Pas wanneer de keuze eenmaal is gemaakt zou verdere voortgang op die weg eventueel ‘blind’ kunnen zijn. Feitelijk bedoelen we met ‘blind’ daarom ook niet: zonder reden; we bedoelen eigenlijk: irrationeel. Want de eigenlijke vraag is niet of geloof ‘blind’ moet zijn, maar of het *rationeel* mag (of zelfs moet) zijn. Of, wanneer u een ander beeld wilt: ook een blinde maakt keuzes die niet werkelijk blind zijn, maar gebaseerd op de zintuigen die hem nog wel ten dienste staan, zoals bijvoorbeeld zijn gehoor. Ze zijn misschien ‘blind’ in de directe zin van dat woord, maar ze zijn wel degelijk rationeel.

Geloof in de Bijbel

Wanneer we deze achterliggende vraag toetsen aan de Bijbel zien we dat ‘blind’ geloof daar niet voorkomt. Althans niet onder de ‘geloofshelden’. Hun geloof is altijd gebaseerd op een hecht fundament, dat wel degelijk zeer rationeel is. Pas wanneer dat fundament is gelegd gaat het daarop gebaseerde geloof verder zonder iedere keer opnieuw te vragen naar bewijzen. Maar voor dat fundament zelf zijn geloof en rede beslist niet onderling tegenstrijdig. Dat zou ook niet kunnen. Want geloof zonder rede kan tot alles leiden, en meestal leidt het dan tot het verkeerde, dus tot afgoderij. Tallozen zijn van God, of van zijn juiste leer, afgedwaald door hun ratio uit te schakelen en uitsluitend hun gevoel te volgen. De Bijbel staat vol met voorbeelden daarvan. Maar wie in de Bijbel zoekt naar een voorbeeld van iemand die van een dwaalweg tot God is gekomen, alleen door zijn gevoel te volgen, zoekt tevergeefs. Wie om zich heen kijkt herkent de veelheid aan wegen die het ‘geloof’ kan nemen

zodra de mens zijn gevoel begint te volgen. En allen die die wegen gaan zijn ervan overtuigd dat God echt zo is zoals ze Hem zich voorstellen. Maar die wegen lopen onderling zo drastisch uiteen dat pure logica ons wel moet vertellen dat ze het onmogelijk allemaal tegelijk bij het goede eind kunnen hebben. Irrationeel geloof is daarom een slechte gids, een blinde leidsman die blinden leidt (Matt. 15:14).

Het fundament van ons geloof

Terug naar de vijf wegen van Thomas van Aquino en zijn navolgers. Was daar nu iets mis mee? Helaas moet het antwoord bevestigend zijn. In praktisch opzicht was er mee mis dat je op deze manier probeert Gods bestaan te bewijzen buiten zijn eigen Woord om, terwijl dat Woord juist de centrale plaats zou moeten innemen in onze overtuiging. Daar aan ten grondslag ligt echter een meer fundamentele fout. Deze bewijzen zijn opgezet om *anderen* te overtuigen, maar in werkelijkheid hoeven we alleen maar te weten wat *onszelf* overtuigt, en of de grondslagen van *ons eigen* geloof wel voldoende zijn. En zeg nu niet: ikzelf heb geen enkele twijfel, want daar houdt het niet mee op. Al die mensen van de vorige alinea kennen evenmin enige twijfel, maar ze zitten er wel faliekant naast. Het fundament van ons geloof moet niet alleen *hecht* zijn, het moet ook *juist* zijn. Want alleen dan kunnen we verder. En alleen wanneer we volledig beseffen waarom we zelf geloven, en waarop dat besef gefundeerd is, zullen we werkelijk weten hoe anderen deelgenoot te maken van die overtuiging. En voor de rest kunnen we het overtuigen van anderen met een gerust hart overlaten aan God Zelf.

Hoofdstuk 3

De natuur als mechanisme

De mens heeft millennia lang alles wat hij niet begreep toegeschreven aan de hand van God. Maar de opkomst van de wetenschap stelde hem in staat de natuur steeds meer te beschrijven en te begrijpen. Dat op zijn beurt stelde hem in staat machines te ontwikkelen en te bouwen die hem ten dienste begonnen te staan. Voor wetenschappers en ingenieurs begon de logica van dit alles steeds duidelijker te worden, maar voor het grote publiek grensde dit aanvankelijk nog zeer dicht aan zwarte magie. Nog vroeg in de 20^e eeuw kon de schrijfster van een stuiversroman de spanning bij haar lezeressen dramatisch verhogen door een bepaalde dubieuze figuur nader aan te duiden als een ingenieur. Mysterieuzer kon het nauwelijks. Anderzijds kon een alert wetenschapsjournalist als Jules Verne de spannendste verhalen schrijven door alleen maar bekende ontwikkelingen van zijn tijd in een geschikte omgeving een hoofdrol te laten spelen. En het is tekenend dat hij daarmee de geschiedenis is ingegaan als een visionaire toekomstvoorspeller. Terwijl zijn verhalen toch alleen maar waren gebaseerd op kennis die op laboratoriumschaal al voldoende was aangetoond.

De natuur als mechanisme

Het hoeft dus weinig verbazing te wekken dat de gelovige burger in die tijd sterk werd aangesproken door een beschrijving van de natuur als een (buitengewoon gecompliceerd) mechanisme. Het hele begrip mechanisme had al iets goddelijks, dus wat kon er beter dienen om de grootsheid van Gods schepping te beschrijven dan de vergelijking met een supermechanisme. Met God Zelf als het superbrein (de ultieme ingenieur) die dat alles had uitgedacht en gebouwd. Vooral de buitengewoon gecompliceerde levende natuur, in al haar talloze verschijningsvormen, elk optimaal aangepast aan zijn specifieke levensomstandigheden, sprak de 19^e-eeuwse mens buitengewoon aan: dat moest wel het ultieme bewijs zijn van Gods bestaan: alles door Hem geschapen 'naar zijn aard'. En het was in die wereld dat er, vroeg in de 19^e-eeuw, een boek verscheen dat de standaardbenadering is geworden van alle creationisten: 'Natural Theology' (natuurlijke theologie) van de Engelse dominee Paley. We hadden het daar al over in het boekje over 'Intelligent Design' (intelligent ontwerp). Paley vergeleek de schepping met een horloge, in die tijd een top-

punt van mechanische precisie, en concludeerde dat je daaruit wel tot de slotsom moest komen dat dit het product was van een intelligente ontwerper, dus God.

Darwin

Helaas kwam deze conclusie wat op de tocht te staan toen Charles Darwin halfweg die eeuw met de (wetenschappelijk gezien) interessante hypothese kwam dat het leven in staat zou zijn zich aan zijn omgeving aan te passen. In het belang van de wetenschappelijke objectiviteit moeten we hier misschien eerst enkele broodjes aap opruimen.

- Darwin heeft nooit getracht te 'bewijzen' dat dergelijke aanpassing heeft kunnen leiden tot de totale diversiteit aan levensvormen die wij op aarde vinden. Hij heeft slechts een hypothese opgesteld voor hoe dat zou *kunnen* zijn gebeurd, en het aan anderen overgelaten de bewijzen daarvoor te verzamelen (en daarmee van de hypothese dus een theorie te maken).
- Darwin heeft nooit de bedoeling gehad met zijn hypothese de Bijbel te weerleggen: het ging hem om een wetenschappelijke verklaring. Hoewel zijn naam voor huidige creationisten zo ongeveer de belichaming is van het kwaad in eigen persoon, heeft de man zelf juist geworsteld met de vermeende theologische consequenties van zijn ideeën.
- Darwins hypothese bevatte geen enkel element voor het ontstaan van het leven zelf. Dat is er later door anderen aan toegevoegd, maar het is in feite een ander onderwerp.

De tekortkomingen van de beschrijving als mechanisme

Wanneer we ons echter losmaken van de traditionele controverse (op zichzelf al moeilijk genoeg) en ons eerlijk en objectief proberen af te vragen, wat dit alles ons nu leert, dan moeten we constateren dat Darwins ideeën, ongeacht wat ze waard zijn, wel degelijk een zwakte in de beschrijving van de levende natuur als mechanisme hebben blootgelegd, namelijk dat die onvoldoende rekening houdt met de specifieke eigenschappen van levende organismen. Anders gezegd: hij is veel te beperkt! Het werktuigbouwkundig mechanisme was destijds het meest geavanceerde dat de mens zelf kon voortbrengen, maar daarmee heb je nog niet Gods werk in voldoende mate beschreven. Jesaja hekelt de neiging van zijn tijdgenoten hun goden gelijk te stellen aan het meest volmaakte dat zij in die tijd kenden: een 'pronkstuk van een mens', dus een prachtig beeld, vervaardigd met de meest geavanceerde technieken van destijds. Maar eigenlijk deed de 19^e-eeuwse mens niet anders toen hij Gods hand-

werk vergeleek met het beste dat hijzelf kon voortbrengen, terwijl de werkelijkheid die verre overtrof. De huidige maatschappij heeft overigens op gelijke wijze de neiging alles om zich heen te beschrijven als een soort supercomputer. De neiging van de mens om Gods handwerk te beschrijven als het meest geavanceerde dat hijzelf op dat moment kan produceren, is kennelijk onuitroeibaar. En dat zou je wantrouwig moeten maken: zo'n beschrijving is blijikbaar nogal modegevoelig.

Een mechanisme is echter star: het kan alleen dat doen waarvoor het is ontworpen, en zal dat nooit kunnen veranderen of verbeteren. Het is tot aan het einde van zijn levensduur gebonden aan die ene ingebouwde functie of groep van functies. Terwijl een levend organisme zich kan ontwikkelen, kan leren, beslissingen kan nemen, kan kiezen, en zichzelf in bepaalde mate zelfs kan herstellen van opgelopen schade. Dat maakt het tot iets oneindig veel groters dan Paleys horloge. Wanneer het zich werkelijk, over vele generaties, ook nog zou kunnen aanpassen aan zijn omgeving, zou dat het alleen maar nog grootser maken. Vanuit dat oogpunt gezien is het daarom eigenlijk uiterst merkwaardig dat zoveel orthodoxe christenen dat juist met alle macht proberen te ontkennen; nota bene met het argument dat dat afbreuk zou doen aan Gods grootheid, terwijl in feite het omgekeerde het geval is. Maar zoals we in het boekje over Intelligent Design al zagen: deze houding is een onvermijdelijk gevolg van de poging op deze manier *het bestaan* van God te willen bewijzen. En dat brengt ons dus tot de conclusie dat die goedbedoelde poging zo dat bewijs te leveren in de praktijk juist leidt tot een afbreuk aan de grootheid van Gods werk, dat we dan immers verlagen tot het niveau van menselijk ambachtswerk.

Hoofdstuk 4

Het heelal als toevalstreffer

In ons eerdere boekje 'Intelligent Design' (intelligent ontwerp) merkten we al op dat fundamentalistisch denkende christenen een uitgesproken voorkeur hebben voor bewijs vanuit de biologie, met voorbijzien van een vak als bijv. de fysica. Wellicht weerspiegelt dat de fervente neiging van veel mensen om hun argumenten door anderen te laten aanleveren (in dit geval dus dominee Paley), om ze dan zelf alleen maar te hoeven uitspreken. Ongetwijfeld scheelt dat veel denkwerk. Maar er is altijd het risico dat de gebruiker de essentie van het oorspronkelijke argument niet (of niet goed) heeft begrepen, en er dan reddeloos mee de fout in gaat. Of er is het risico dat de gebruiker er zich onvoldoende van bewust is dat er intussen wetenschappelijk veel meer bekend is, en dat op grond daarvan de houdbaarheidsdatum van het argument inmiddels is overschreden. Zulke argumenten kunnen dus nuttig zijn om kennis van te nemen, maar zijn uiterst riskant om zelf (tweedehands) te gebruiken, tenzij je voldoende bekend bent met het vakgebied.

Ons verbazingwekkende heelal

Meer van belang is echter dat er in de categorie 'nuttig om kennis van te nemen' intussen interessantere argumenten zijn, dan die van de 19^e-eeuwse eerwaarde heer Paley. De Britse professor in de fundamentele fysica Paul Davies heeft bijvoorbeeld een paar dozijn boeken geschreven over de betekenis die recente ontdekkingen in de moderne fundamentele natuurkunde hebben voor ons beeld van het heelal. Dat loopt van 'The accidental Universe' (Het heelal als toevalstreffer) tot 'The mind of God' (Gods geest, met 'geest' in de zin van aanpak of manier van denken). Het komt er op neer dat het heelal aan alle kanten en op allerlei gebieden blijk geeft van een uiterst precieze fijn-afstelling, en dat het zonder die exacte fijnregeling niet zou kunnen bestaan, en wij dus ook niet. Wie alleen maar (populair-)wetenschappelijke boeken leest wanneer ze zijn mening over het bestaan van God duidelijk bevestigen, zal er wellicht door worden teleurgesteld. Want vooral in zijn oudere boeken gaat hij absoluut niet die kant uit. Hij ziet het dan nog uitsluitend als een weliswaar groot, maar toch niet onmogelijk toeval. Maar het interessante is dat hij, op basis van zijn waarnemingen en overwegingen, gaandeweg steeds meer opschuift naar de overtuiging dat er wel degelijk sprake

moet zijn van een of andere oorzaak die zelf buiten ons heelal moet zijn gelegen. Maar je moet zelf dan maar beslissen of je die oorzaak 'god' wil noemen. Dat betekent in elk geval dat hij in dat opzicht een objectief overzicht geeft van wat er aan de hand is, zonder (desnoods tegen beter weten in) ten koste van alles iets te willen bewijzen, wat dan ook.

Wat willen wij er eigenlijk mee?

Kun je dan op deze manier weer wel het bestaan van God bewijzen? Want dat is tenslotte het onderwerp van dit boekje. Helaas moet ik u nu teleurstellen. Het bestaan van God laat zich ook langs deze weg niet waterdicht wetenschappelijk bewijzen, al geeft het ontegenzeggelijk boeiende en verhelderende inzichten. Want hoe meer we inzien hoe verschrikkelijk zorgvuldig dit hele heelal in elkaar steekt, hoe meer bewondering we onvermijdelijk krijgen voor 'de ontwerper en bouwmeester' ervan. En daar wordt helaas maar al te weinig aandacht aan geschonken. Te veel christenen zien hier volledig aan voorbij (al zullen ze dat zelf waarschijnlijk ten stelligste ontkennen). Want ze zoeken alleen maar waterdichte bewijzen, en komen daardoor aan bewondering niet toe. Ze beoordelen de wetenschap uitsluitend op haar bruikbaarheid voor het leveren van dat vurig gezochte bewijs, en als dat er niet in zit wenden ze zich teleurgesteld af, of ze passen de wetenschappelijke feiten net zolang aan tot die dat bewijs wel kunnen 'leveren'. Of anders beschouwen ze wetenschappelijke feiten juist als potentieel gevaarlijk, omdat hun overtuiging er wel eens door weerlegd zou kunnen worden (wat in feite een teken van twijfel is!), en dan doen ze er alles aan om 'aan te tonen' dat die feiten niet zouden kloppen. Het is alsof je elke bloem die je vindt, in zijn onderdelen uit elkaar plukt om te zien of je er zo iets aan hebt, en hem, wanneer dat niet het geval blijkt te zijn, weggooit en ontkent dat hij bestaat. Terwijl je al die tijd geen ogenblik hebt gekeken naar zijn schoonheid als complete bloem; laat staan dat je daar een afspiegeling in hebt gezien van Gods scheppingskracht.

En wat wil God eigenlijk?

We zullen daarom de waarheid onder ogen moeten zien: het bestaan van God kun je niet wetenschappelijk bewijzen. En meer dan dat: dat heeft God met opzet zo ingericht. Want Hij vraagt van ons geloof, en geen overtuiging die we, desnoods knarsentandend, wel *moeten* aanvaarden, omdat de onweerlegbare bewijzen ons geen andere keus zouden laten. En wanneer iemand dat onbevredigend vindt, dan zou hij er goed aan doen zich af te vragen of hij dan niet al is gevallen voor het standaard argument van de gemiddelde atheïst: als God bestaat moet je dat kunnen

bewijzen; ergo: als je het niet kunt bewijzen is het dus niet waar. Dat is echter geen fataal argument; dat is alleen maar een denkfout. Zoals ook het argument 'als je God niet nodig hebt (om de wereld te verklaren), waarom zou je dan in Hem geloven' op zichzelf een drogreden is. Ik zou ook niet weten waar we olifanten voor nodig hebben, maar ik geloof wel degelijk in hun bestaan (waarmee ik uiteraard niet wil zeggen dat ik van mening ben dat we God 'niet nodig zouden hebben'). Waar het om gaat, is: God is geen abstracte of zielloze natuurkracht, en zijn aanwezigheid is ook niet zoiets als 'onzichtbare' materie die je weliswaar niet kunt zien, maar waarvan je de aanwezigheid wellicht op een andere manier toch wetenschappelijk zou kunnen aantonen. Hij is een intelligent denkend wezen, dat op een bepaalde manier met ons omgaat, maar zich bewust onttrekt aan directe waarneming, om te zien hoe wij daarop reageren. Maar dat wil nog niet zeggen dat een geloof in Hem dus irrationeel is. Zoals we in de astronomie een 'zwart gat' weliswaar niet direct kunnen waarnemen, maar het bestaan (of niet-bestaan) daarvan wel kunnen afleiden uit de manier waarop het zijn omgeving beïnvloedt, en die omgeving daar dan weer op reageert, zo kunnen we ook de invloed van God indirect wel degelijk waarnemen. En dat zou voldoende moeten zijn om ons te overtuigen. En dat wij daarmee dan nog niet op onze beurt een *ander* kunnen overtuigen, is wellicht vervelend voor ons, maar daar heeft God Zelf geen last van. Daarom zullen we de laatste twee hoofdstukken besteden aan de vraag waarom wijzelf eigenlijk in dat bestaan van God zouden moeten geloven.

Hoofdstuk 5

De toets van profetie

In Hoofdstuk 1 hebben we terloops geconstateerd dat vrijwel al die goedbedoelde pogingen om Gods bestaan wetenschappelijk te bewijzen de praktische fout maken dat te willen doen buiten zijn eigen Woord om, terwijl dat Woord nu juist de centrale plaats zou moeten innemen in onze overtuiging. En dat de daaraan ten grondslag liggende fundamentele fout is dat al deze 'bewijzen' zijn opgezet om anderen te overtuigen, in plaats van onszelf. De beide laatste hoofdstukken van dit boekje willen we nu besteden aan deze twee aspecten. In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag wat Gods Woord er zelf over te zeggen heeft.

Profetieën en tekenen

Wanneer Mozes in Deuteronomium, als het volk op het punt staat het beloofde land binnen te trekken, nogmaals Gods Wet uiteenzet, maakt hij het ook bekend met het ambt van profeet. Een profeet zou rechtstreeks namens God tot hen spreken. Maar dan zouden zij wel moeten kunnen weten of iemand die beweerde zo'n profeet te zijn, daarin wel de waarheid sprak. Mozes geeft hun daarom een toets: "als een profeet zegt te spreken in de naam van de HEER, maar zijn woorden komen niet uit en er gebeurt niets, dan is dat geen profetie van de HEER geweest" (Deut. 18:22). Daarbij moeten we bedenken dat profetie in feite maar zelden een blote 'voorspelling' van de toekomst is; meestal is het een les of een waarschuwing, of een oproep tot bekering. Daarom zien we in de praktijk vaak dat belangrijke profetische uitspraken gepaard gaan met 'een teken'. De profeet kondigt dan iets aan dat op korte termijn zal gebeuren, als 'bewijs' dat God hem inderdaad heeft gezonden. En dat is het waar Mozes op doelt.

Wanneer koning Jerobeam van het nieuwe noordelijke rijk Israël, in strijd met Gods gebod, in Betel een nieuw heiligdom sticht, met een eigen brandofferaltaar, verschijnt daar een niet met name genoemde profeet (in die tijd nog een 'man Gods' genoemd) met de boodschap: "Dit zegt de HEER: In de familie van David zal een zoon worden geboren, Josia gehe-ten. Op (dit altaar) zal deze Josia de priesters (van dit heiligdom) ten offer brengen" (1 Kon. 13:2). In werkelijkheid zou het echter nog meer dan twee eeuwen duren eer deze profetie in vervulling zou gaan. Daarom kondigt de profeet ook een korte-termijn teken aan: "Dit is het teken dat

het de HEER is die gesproken heeft: het altaar zal splijten en de as die erop ligt zal op de grond vallen” (vs. 3). Dat gebeurt dan onmiddellijk, zodat het volk weet dat dit een woord van God is.

Even voor alle volledigheid: wanneer een ‘profeet’ met een boodschap komt die inhoudelijk duidelijk in strijd is met Gods Woord, dan is dat op zichzelf al voldoende bewijs dat hij niet namens God spreekt. In zo’n geval hoeft geen enkel begeleidend ‘teken’ nog van waarde te worden geacht. Dat principe had Mozes al uitgelegd in Deut. 13.

De profetie van Jesaja als kenmerkend voorbeeld

In het tweede deel van de profetie van Jesaja vinden we het regelmatig terugkerende thema van een rechtszaak tussen God en de afgoden. God claimt daarin dat Hij de enige ware god is en dat de zogenaamde goden van de volken in feite niets zijn; en dat Hij dat kan aantonen door te tonen hoe Hij de loop van de geschiedenis heeft gestuurd en nog verder zal sturen. Hij daagt de afgoden uit ook met zulke bewijzen te komen: “Voer jullie rechtsgeding, zegt de HEER, lever overtuigende bewijzen ... Vertel ons over wat vroeger is gebeurd, zodat wij de afloop nu al kennen. (of:) Licht ons in over wat komen gaat, geef ons aanwijzingen over de toekomst, dan weten wij dat jullie goden zijn” (Jes. 41:21-23). God roept daarbij zijn eigen volk op als getuige, terwijl de afgoden *hun* aanhangers als getuigen mogen oproepen: “Alle volken zullen zich verzamelen. Wie van hun goden heeft aangekondigd wat eertijds nog te gebeuren stond? Laten zij [die afgoden] getuigen leveren om hun gelijk te bewijzen ... Mijn getuige zijn jullie – spreekt de HEER – die Ik uitgekozen heb opdat jullie Mij zouden **kennen en vertrouwen**, en zouden inzien dat Ik het ben” (Jes. 43:9-10). Maar dat doel (kennen en vertrouwen) geldt uiteraard net zo goed voor ons.

De centrale boodschap van het boek Jesaja is dat God zijn getrouwe dienaren zal bevrijden uit de macht van de zonde, die tot de dood leidt. Die onoverwinnelijke vijand, de dood, zal voor God niet onoverwinnelijk blijken, maar uiteindelijk worden overwonnen door een ‘Knecht’ (NBV: dienaar) die God zal verwekken. Maar om dat duidelijk te maken, vinden we in het boek een parallel, een beeld, om dit te illustreren. Het volk zal (om zijn zonden) in ballingschap worden weggevoerd door een toekomstige machtige koning van Babel. Maar God zal hen weer uit de handen van dat onoverwinnelijk schijnende Babel bevrijden, door een overwinnaar te doen komen (in feite de Perzische koning Kores of Cyrus), die dat machtige rijk van Babel zal verslaan. En evenzo zou Hij ook de overwinnaar brengen die Zijn kinderen zou verlossen uit de macht van de dood. Maar

dat rijk van Babel was nog verre toekomst; het begin van die overheersing kwam pas een eeuw na Jesaja, en de bevrijding door Kores nog eens 70 jaar later. Daarom geeft God ook een korte-termijn 'teken'. In Jesaja's dagen was Assyrië, niet Babel, de wereldmacht die hen bedreigde. En dat machtige Assyrië zal God in *hun* dagen voor de poorten van zijn stad Jeruzalem verpletterend vernietigen: "De HEER van de hemelse machten heeft gezworen: 'Voorwaar, het zal gaan zoals Ik heb bepaald. Ik breek de Assyrische heerschappij over mijn land, Ik verbrijzel Assyrië op mijn bergen. Mijn volk wordt van zijn juk bevrijd ... Wanneer Hij dit besloten heeft, de HEER van de hemelse machten, wie zal het dan verrijden?" (Jes. 14:24-27). En zo is het ook gebeurd: in het jaar 701 v. Chr. is het Assyrische leger in Judea volledig vernietigd (zelfs uit de kronieken van de Assyrische koning Sanherib valt dit voorzichtig af te lezen), als begin van de ondergang van dat rijk dat uiteindelijk, een eeuw later, werd overwonnen door het Babylonische.

De slotsom

Wat vertelt ons dit alles? In de eerste plaats dat God hiermee het wettig en overtuigend bewijs heeft geleverd dat Hij inderdaad de geschiedenis leidt, en dat Hij daarmee zijn 'rechtsgeding' wint. Let op dat het niet maar een kwestie is dat Hij ons 'de toekomst kan voorspellen', nee Hij *stuurt* die toekomst en zorgt ervoor dat die de loop neemt die in overeenstemming is met zijn besluiten, namelijk de loop die in het beste belang is van zijn getrouwe dienaren - ook al lijkt dat op het eerste gezicht misschien niet altijd zo te zijn. En dat is een bewijs, niet alleen voor zijn bestaan maar, veel belangrijker dan dat, van zijn zorg voor de zijnen. Want vooral dat is de les die dit ons wil leren: God *bestaat* niet alleen, maar je kunt ook blind op Hem vertrouwen.

Hoofdstuk 6

Het ervaren van God

Wie de Schrift werkelijk wil doorgronden, moet zich terdege bewust zijn van de Joods-Hebreeuwse achtergrond daarvan. Dit Boek spreekt in een taal van duizenden jaren geleden, en vanuit een wereld met een totaal andere culturele achtergrond dan de onze. Die wereld was niet geïnteresseerd in wetenschappelijke bewijzen, maar in levenservaring. Kennis was bovenal ervaringskennis, en overtuigingen waren in de eerste plaats gebaseerd op persoonlijke ervaringen. Het was een wereld waarin ouderdom stond voor wijsheid, gebaseerd op zulke levenservaring, en niet voor seniliteit of 'niet meer van deze tijd' zijn. In onze wereld heeft 'oude van dagen' de klank van iemand wiens rol in het leven is uitgespeeld, die alleen nog op zijn levenseinde zit te wachten; in de Bijbel is het de aanduiding van God Zelf! (Dan. 7:9). Er waren in die wereld geen over elkaar heen struikelende technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen, die de mens ademloos moest trachten bij te houden. Hij was veel meer statisch, en ervaring telde vele malen zwaarder dan abstracte kennis. In zo'n wereld berust het 'kennen' van God op het 'hebben ervaren' van God, niet op abstracte bewijsvoering.

Wat is zulke ervaring waard?

Maar is pure persoonlijke overtuiging dan 'toelaatbaar' als bewijs? Elke wetenschapper zal dat met klem ontkennen. En terecht! Maar wetenschappelijk bewijs is dan ook bedoeld voor totaal andere situaties en toepassingen. Een wetenschapper heeft tot taak de gezamenlijke kennis van zijn vakgebied verder te helpen, en zijn collega's hebben alleen iets aan objectieve bewijzen, die ook hen overtuigen. Je kunt nu eenmaal geen objectieve bouwtechniek ontwikkelen voor het bouwen van verkeersbruggen, of woontorens, of wat dan ook, op basis van persoonlijke overtuiging. Maar bij het dienen van God gaat het er nu juist wel om dat wij zelf, en niet anderen, volkomen overtuigd zijn van zijn bestaan en dus van de juistheid van de eisen die Hij stelt aan ons persoonlijk (moreel) gedrag. Geen enkel objectief bewijs van zijn bestaan zou ons *daarbij* ook maar een stap verder brengen. Het gaat om de consequenties die dat heeft voor *ons eigen* gedrag. En die kunnen juist alleen maar wortelen in een rotsvaste *persoonlijke* overtuiging.

Maar pas op: ook in dit geval is persoonlijke overtuiging op zichzelf nog geen acceptabel bewijs. Immers, het ontbreekt in onze wereld bepaald niet aan mensen met zeer sterke persoonlijke overtuigingen, die niettemin elke bijbelse grond missen. Wie zijn medemens ombrengt omdat 'stemmen' hem dat hebben bevolen, achten we terecht geestelijk gestoord en rijp voor opname in een kliniek. En wie er allerlei onbijbelse ideeën over God op nahoudt op grond van zijn vaste overtuiging, is misschien wat minder gevaarlijk voor zijn medemens, maar niettemin evenzeer misleidend. De Bijbel heeft ons veel te vertellen over God, zijn karakter en zijn beloften, en over de eisen die Hij stelt aan ons gedrag en onze houding in het leven, allemaal op schrift gesteld om daar kennis van te nemen. Dat kun je niet zomaar overslaan met een beroep op persoonlijke overtuiging. Pas wanneer ons dat allemaal helder is, kunnen we de volgende stap zetten en op grond van persoonlijke ervaring constateren dat God in de dagelijkse praktijk inderdaad diegene is die de Schrift ons leert, en dat Hij dus een realiteit is. Voor wie Gods geopenbaarde en op schrift gestelde leer vervangt door een overtuiging van eigen makelij is er geen enkel excuus.

Het voorbeeld van Abraham

Neem nu een man als Abraham. Hij was weggeroepen uit een hoogontwikkelde maatschappij, gevestigd in zwaar verdedigde steden. Hij was door God naar Kanaän geleid, waar hij rondzwierf als nomade, wonend in tenten, zijn aards bezit geïnvesteerd in kudden, menselijk gezien kwetsbaar. Kwetsbaar voor de onzekere regenval die het gras voor zijn kudden op het heuvelland moest doen groeien, kwetsbaar voor de jaloezie van de lokale bevolking in de vruchtbare dalen, en kwetsbaar voor legers die hem konden betrekken in een lokaal conflict. Zo moest hij leren vertrouwen op Gods bescherming. Telkens wanneer hij probeerde zijn positie met eigen slimheid veilig te stellen, dreigde dat verkeerd af te lopen en moest God hem daar juist uit redden; maar wanneer hij zijn volle vertrouwen op God stelde, werd hij gezegend en ging het hem goed. Toen God hem, ondanks zijn hoge ouderdom en die van zijn vrouw, een eigen zoon als erfgenaam beloofde, en hij dat (op initiatief van zijn vrouw) opnieuw eerst aanpakte met een oplossing van eigen makelij, ging dat opnieuw niet goed; toen hij Gods oplossing accepteerde, juist wel.

Vervolgens kreeg hij de belofte dat hij juist door deze zoon een talrijk nageslacht zou hebben. En dan vraagt God hem plotseling die zoon te offeren, en Abraham stemt zonder aarzeling toe! Veel commentaar hierop concentreert zich op zijn bereidheid het kostbaarste dat hij bezat 'op te geven'. Maar het mist daarmee het belangrijkste aspect: de vervulling

van *al* Gods beloften hing af van het ‘overleven’ van juist *deze* zoon. In zijn bereidheid hem niettemin te offeren, toont Abraham het rotsvaste geloof, dat hij in een leven met God heeft opgedaan: dat God hoe dan ook zijn beloften toch zal vervullen. De Schrijver aan de Hebreëen heeft daar dan ook terecht veel over te vertellen (zie Hebr. 11:17-19). **Dat** is geloof in God, gebaseerd op ervaring. Hem was duidelijke en precies verteld wat God van hem verwachtte. En zijn vertrouwen dat het, ondanks alle mogelijke schijn van het tegendeel, uiteindelijk toch goed zou komen, was gebaseerd op die ervaring, eerst in het klein, en vervolgens in steeds grotere dingen.

De les van dit alles

Zulk geloof moeten ook wij ontwikkelen. Alleen wanneer wij zo, stap voor stap, leren vertrouwen op God, zullen wij de overtuiging kunnen ontwikkelen dat de God die de Schrift ons leert, niet alleen bestaat, maar ook te vertrouwen is; dat Hij alles wat Hij heeft beloofd, ook waarmaakt. Wat Hij van ons wil, staat geschreven. Dat we op Hem kunnen bouwen moeten we ervaren. Alleen *zulk* geloof kan uitgroeien tot een rotsvaste overtuiging. Geen overtuiging waarmee we onze buurman ‘plat’ kunnen krijgen, maar dat hoeft ook niet: als die buurman voor God bruikbaar is, zal God daar Zelf wel voor zorgen. Maar wel een overtuiging die *onzelf* volledig overtuigt. Van ons wordt wel gevraagd dat we voortdurend, en met alle kracht, ‘getuigen’, maar niet dat we iets ‘bewijzen’, althans niet iets anders dan ons eigen geloof. Voor dat bewijs van zijn bestaan zal God Zelf dan wel zorgen. Wanneer we Hem daarbij tenminste niet hinderlijk voor de voeten gaan lopen met wetenschappelijke pretenties.